

Prof. dr hab. Maria Porębska
1923–2019

Prof. dr hab. Maria Porębska 1923–2019

*Umarłych wieczność dotąd trwa,
dokąd pamięcią im się płaci*
Wisława Szymborska

27 lutego 2019 roku odeszła od nas Pani Profesor dr hab. Maria Porębska – psycholog, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, wychowawca wielu pokoleń studentów i grona bardzo wiernych uczniów, którzy pozostają z sobą w bliskich relacjach, zjednoczeni przez Panią Profesor. Należała do grupy pierwszych studentów i asystentów, którzy rozpoczęli naukę na Uniwersytecie Wrocławskim kilka miesięcy po zakończeniu II wojny światowej i byli nie tylko studentami, lecz także organizatorami studiów na tej Uczelni.

Maria Porębska urodziła się 25 sierpnia 1923 roku w Myślenicach w województwie podkarpackim. Swoje dzieciństwo zawsze opisywała jako beztroskie. Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej ukończyła w 1939 roku gimnazjum w Szkole im. E. Plater w Sosnowcu, po czym rozpoczęła naukę w liceum w klasie o profilu matematyczno-przyrodniczym. W okresie gimnazjalnym należała do Sodalicii Mariańskiej (Congregatio Mariana) – katolickiego stowarzyszenia świeckich, którego celem było łączenie chrześcijańskiego życia i edukacji. Uczestniczyła w zajęciach z przysposobienia wojskowego, które zakończyły się obozem wojskowym dla dziewcząt w Istebnej, prowadzonym przez studentki Uniwersytetu Warszawskiego. Na zakończenie gimnazjum uczennice pojechały na wycieczkę do Warszawy i Gdańska. Zachowała piękne wspomnienia z tego okresu: spotkanie z prezydentem Ignacym Mościckim, ale też doświadczenie napięcia, grozy wojny w Porcie Gdańskim i odśpiewanie pieśni: „Nikt nam nie zrobi nic, nikt nam nie weźmie nic, bo z nami jest Marszałek Śmigły-Rydz”.

Beztroskie lata dzieciństwa i dorastania zakończyły się wraz z wybuchem II wojny światowej. Maria Porębska miała wówczas 16 lat i napisała po latach: „Należałam do pokolenia, które przez rodziców i szkołę miało rozwinięte uczucia patriotyczne. Utrata wolności, pogarda, z jaką traktowani byli Polacy, ciągła obawa o życie, to były warunki, które uniemożliwiały normalne przeżywanie młodości i wyraźnie przyspieszały dojrzałość”.

Przymusowe przesiedlenie rodziny spowodowało utratę dorobku całego życia. Stefania i Stefan Porębscy wraz z dziećmi przenieśli się do rodziny w Gorlicach. Tam Maria Porębska ukończyła wyższy specjalny Kurs Handlowy w Gimnazjum im. M. Kromera. Pracowała w księgowości w niemieckiej firmie naftowej Karpathen Öl A.G. Praca ta zabezpieczała przed wywiezieniem na przymusowe roboty w Niemczech. Wieczory były wypełnione nauką i omawianiem w tajnym nauczaniu materiału szkoły średniej. Po przejściu frontu przez Gorlice w 1945 roku zaczęto organizować naukę w szkołach. W lipcu 1945 roku Maria Porębska przystąpiła do matury.

Zaraz po zakończeniu działań wojennych ojciec Marii Porębskiej zgłosił się do pracy i zorganizował na Dworcu Głównym we Wrocławiu urząd pocztowy; był jego dyrektorem do czasu przejścia na emeryturę. Wiedział, że rozpoczną działalność uczelnie wyższe Wrocławia: uniwersytet i politechnika. Maria Porębska przyjechała do Wrocławia w grudniu 1945 roku, patrząc na zrujnowane miasto, napisała: „Ten rozpaczliwy widok można było znieść dlatego, że skończyła się wojna i pojawiła się perspektywa normalnego życia”. Studia rozpoczęła na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Najpierw była to polonistyka, a po przyjeździe do Wrocławia prof. Mieczysława Kreutza (ze Lwowa), w marcu 1946 roku – psychologia. Studiowała przez dwa lata oba kierunki, aby ostatecznie wybrać psychologię.

Ośrodek psychologiczny zaczął się rozwijać. Powstał Zakład Psychologii Ogólnej i Wychowawczej. W 1947 roku Maria Porębska została zastępcą asystenta, ponieważ brakowało pracowników pomocniczych; była to funkcja społeczna. 1 stycznia 1948 roku została asystentem w Zakładzie Psychologii Wychowawczej; wówczas przerwała studia polonistyczne, koncentrując się na studiowaniu psychologii i na pracy asystenckiej.

Rozwój psychologii na Uniwersytecie Wrocławskim został przerwany w 1952 roku decyzją o zamknięciu studiów psychologicznych w Polsce, z wyjątkiem Uniwersytetu Warszawskiego. Pod naciskiem władz komunistycznych przebudowywano program studiów. Usunięto historię filozofii, którą zastąpiono filozofią marksistowską. Dominowała teoria Pawłowa, były nawet próby włączenia psychologii do fizjologii. Studia psychologiczne Maria Porębska ukończyła w 1950 roku i została starszym asystentem. Pierwsze jej publikacje dotyczyły organizacji pracy psychologa w szkole i trudności u uczniów w rozwiązywaniu tekstowych zadań matematycznych.

Profesor Mieczysław Kreutz został przeniesiony do Warszawy, a we Wrocławiu pozostała Katedra Psychologii, którą kierowała dr Helena Słoniewska wraz z dwoma asystentami: Marią Porębską i Marianem Kulczyckim. W celu utrzymania katedry prowadzone były zajęcia dydaktyczne na kierunkach nauczycielskich. Był to trudny czas dla młodych psychologów ze względu na brak dostępu do literatury naukowej i naciski ideologiczne.

Pierwsza publikacja Marii Porębskiej z samodzielnie prowadzonych badań naukowych to wydana w Warszawie w 1957 roku praca *Analiza procesu rozwiązywania arytmetycznych zadań tekstowych*. Potem był czas koncentracji na pracy doktorskiej: *Analiza zachowania się pod wpływem trudności*, która została zakończona obroną w 1961 roku i uzyskaniem tytułu naukowego doktora nauk humanistycznych.

Studia psychologiczne, które odbywały się w Warszawie, z nowym programem kształcenia, uruchomiono w 1956 roku także w Krakowie i Poznaniu. Maria Porębska brała czynny udział w przygotowywaniu warunków do utworzenia studiów także we Wrocławiu, prowadząc wykłady, publikując artykuły, w których wskazywała na potrzebę zatrudniania psychologów na Dolnym Śląsku. Pracowała w Oddziale Wrocławskim Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, będąc sekretarzem, a od 1967 roku – przewodniczącą. Przy dużym wsparciu władz Uniwersytetu Wrocławskiego Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydało w 1967 roku zgodę na utworzenie studiów psychologicznych. Maria Porębska była wówczas zastępcą Kierownika Katedry, którą kierował doc. dr hab. Marian Kulczycki. W tym okresie Porębska opublikowała kilka artykułów oraz monografię *Analiza zachowania się pod wpływem trudności* (Wrocław: Acta Universitatis Wratislaviensis, 1964).

W 1968 roku Maria Porębska uzyskała tytuł naukowy doktora habilitowanego w zakresie nauk humanistycznych. W roku 1972 Katedra została przekształcona w Instytut Psychologii, a Maria Porębska została zastępcą dyrektora Instytutu Psychologii i kierownikiem Zakładu Psychologii Rozwoju, którym kierowała przez 21 lat. Pozostawała bardzo zaangażowana w działalność Instytutu Psychologii, radząc sobie z problemami kadrowymi, dużymi obciążeniami dydaktycznymi, obowiązkami organizacyjnymi i rodzinnymi. W latach 1978–1988 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Psychologii. Nie był to łatwy okres ze względu na przemiany, jakie następowały w Polsce po roku 1980. Nie należała do partii, nie angażowała się politycznie, a stanowiska i sukcesy naukowe osiągała rzetelną pracą. Przeżywała napięcia pojawiające się w Instytucie Psychologii podsycane przez przedstawicieli organizacji partyjnej i związku zawodowego. Wracała w rozmowach do tych wydarzeń, czasem przeglądała dokumenty z domowego archiwum. Nigdy nikogo nie oskarżała i zwykła mawiać: „Trudny czas, a nie trudni ludzie”.

Wniosek o tytuł profesora – mimo bardzo dobrych recenzji i jednogłośniego poparcia na Radzie Wydziału i w Senacie – wstrzymano. Tytuł i stanowisko profesora Maria Porębska uzyskała dopiero w 1991 roku. Badania naukowe, które prowadziła, dotyczyły rozwoju indywidualnego oraz zachowania w sytuacjach trudnych, wobec przeszkód, nacisków i ograniczeń

wynikających z niepełnosprawności jednostki. Ich specyfiką było odchodzenie od poznawania poszczególnych przejawów rozwoju dziecka na rzecz całościowego i funkcjonalnego ujmowania rozwoju w ciągu całego życia. Pierwsze pomysły takiego ujęcia zawarła Maria Porębska w monografii *Osobowość i jej kształtowanie się w dzieciństwie i młodości* (Warszawa: WSiP, 1982). Uzyskane rezultaty badawcze były podstawą opracowania funkcjonalnej koncepcji rozwoju psychicznego człowieka. W pracach magisterskich i doktorskich oraz w ramach wielozadaniowego Programu Badań Podstawowych podejmowane były dalsze badania na podstawie koncepcji Marii Porębskiej. Koncepcja ta wpisała się w aktualny nurt ujmowania rozwoju psychicznego człowieka jako osoby i stanowi podstawę dalszych badań szczegółowych.

Po przejściu na emeryturę w 1993 roku jeszcze przez pięć lat prof. dr hab. Maria Porębska była członkiem Rady Instytutu i przewodniczyła Komisji Egzaminów Doktorskich. Recenzowała prace doktorskie i artykuły. Utrzymywała stały kontakt z Instytutem Psychologii, żywo interesowała się zmianami, jakie wprowadza nowa ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym. Często zadawała pytanie: „Jak zmienia się Uniwersytet, jak kształcicie studentów, jak radzi sobie kadra zarządzająca przy tak licznych obowiązkach organizacyjnych i naukowych?”.

Jeden z ostatnich artykułów Pani Profesor: *Rozwój psychiczny człowieka: koncepcja funkcjonalna* został opublikowany w książce *Drogi rozwoju psychologii wrocławskiej: tom jubileuszowy z okazji 45-lecia studiów psychologicznych w Uniwersytecie Wrocławskim* (Acta Universitatis Wratislaviensis. Prace Psychologiczne; 62; red. M. Straś-Romanowska). Był to rok 2013, a Pani Profesor obchodziła 90. urodziny.

Okres emerytury był dla Marii Porębskiej bardzo pogodny, obfitujący w spotkania z ludźmi i stały kontakt z Instytutem Psychologii. Nie była samotna, a my lubiliśmy patrzeć, jak można spokojnie przeżywać życie w wieku dziewięćdziesięciu sześciu lat. Lubiliśmy też słuchać wspomnień, bo dzieciństwo i młodość, dorosłość i wiek senioralny obejmowały bardzo różne okresy historyczno-społeczne w Polsce. Osoba, która widziała i przeżywała lata dwudzieste minionego stulecia, czas wojny i powojenny, ale też czas przemian ustrojowych po roku 1980, była dla nas kustoszem pamięci wspierającym przez lata szczególnie obszar edukacyjny i naukowy.

Podczas wakacji w 2017 roku nagraliśmy z Panią Profesor rozmowę, która została zaprezentowana podczas Jubileuszu 50-lecia Studiów Psychologicznych na Uniwersytecie Wrocławskim. Dziś to nieoceniona pamiątka – zapis historii psychologii i życia człowieka wpisanego w tę historię.

W tym smutnym czasie przemijania cieszymy się, że byliśmy zawsze przy Pani Profesor. A żal po stracie niech z czasem stanie się wdzięcznością przechowywaną w pamięci.

Alina Czapiga
Instytut Psychologii
Uniwersytet Wrocławski